

פי הוא ראשית אנו לו משפט הבכרה – על מעלת הראשית - שם משמואל לפרשת כי תצא**דברים כא**

(י) כי תצא למלחמה על איבך ונתנו ה' אלקיך בידך ושבית שבי:

(יא) וראית בשביה אשת יפת תאר וחשקת בה ולקחת לך לאשה:

(יב) והבאתה אל תוך ביתך וגלחת את ראשה ועשתה את צפרניה:

(יג) והסירה את שמלת שביה מעליה וישבה בביתך ובכתה את אביה ואת אמה ורח ימים ואחר כן תבוא אליה ובעלתה והיתה לך לאשה:

(יד) והיה אם לא חפצת בה ושלחתה לנפשה ומכר לא תמכרנה בכסף לא תתעמר בה תחת אשר עניתה:

(טו) כי תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה וילדו לו בנים האהובה והשנואה והיה הבן הבכור לשנואה:

(טז) והיה ביום הנחילו את בניו את אשר יהיה לו לא יוכל לבכר את בן האהובה על פני בן השנואה הבכר:

(יז) כי את הבכר בן השנואה יפיר לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו כי הוא ראשית אנו לו משפט הבכרה:

(יח) כי יהיה לאיש בן סורר ומורה איננו שמע בקול אביו ובקול אמו ויסרו אתו ולא ישמע אליהם:

(יט) ותפשו בו אביו ואמו והוציאו אתו אל זקני עירו ואל שער מקמו:

(כ) ואמרו אל זקני עירו בננו זה סורר ומורה איננו שמע בקולנו זולל וסבא:

(כא) ורגמחו כל אנשי עירו באבנים ומת ובערת הרע מקרבך וכל ישראל ישמעו ויראו:

ספר שם משמואל לפרשת תצא - שנת תרע"א

סמיכות הפרשיות של יפת תואר ובן סורר ומורה, כתב רש"י שאם נשא יפת תואר סופו להוליד ממנה בן סורר ומורה.¹ ויש להבין מה שייכות יש לפרשת נחלת הבכור באמצע [ודוחק לומר כי אגב סמיכת אהובה ושנואה שבאה להורות שסופו לשנאה נכתבו כל עיקר דיני בכור]:

ונראה דבאה להורות מעלת הראשית, אשר מזה יובן ענין בן סורר ומורה, שכל זמנו של בן סורר ומורה אינו אלא שלשה חדשים הראשונים שבא לכלל עונשין,² והוא הראשית של ימי חייו, והכל נמשך אחר הראשית. וכמו טעם הבכור הנוטל פי שנים, כי כל אחיו הבאים אחריו הכל נמשכן אחריו, וכאילו הוא היה סיבה להם, על כן נוטל פי שנים.³ מעין מה שאמרו ז"ל מחצה לאהרן ומחצה לבניו באשר הוא סיבה להם,⁴ כעין זה נוטל הבכור פי שנים על כל פנים.

1 **רש"י לדברים כא**, יא ד"ה וְלִקְחֶתָּ לָךְ לְאִשָּׁה: לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע שאם אין הקב"ה מתירה ישאנה באיסור אבל אם נשאה סופו להיות שונאה שנאמר אחריו כי תהיין לאיש וגו' וסופו להוליד ממנה בן סורר ומורה לכך נסמכו פרשיות הללו.

2 **משנה סנהדרין ח**, א: בן סורר ומורה, מאימתי נעשה בן סורר ומורה, משנביא שתי שערות ועד שיקיף זקן, התחתון ולא העליון, אלא שדברו חכמים בלשון נקיה. שְׁנָאֲמַר (דברים כא) פי יהיה לאיש בן, בן ולא בת, בן ולא איש. הקטן פטור, שלא בא לכלל מצות; **בבלי סנהדרין סט ע"א**: אמרי במערבא בן ולא הראוי לקרותו אב גופא אמר רבי כרוספדאי אמר רבי שבתי כל ימיו של בן סורר ומורה אינן אלא שלשה חדשים בלבד <רש"י ד"ה והא אמר ר' כרוספדאי: כל ימיו של בן סורר ומורה אינן אלא שלשה חדשים בלבד, ואף על גב דלא הקיף זקן אינו נעשה בן סורר ומורה לאחר שלשה חדשים לאחר שהביא שתי שערות... והאנן תנן משיביא שתי שערות ועד שיקיף זקן הקיף זקן אף על גב דלא מלו שלשה חדשים מלו שלשה חדשים אף על גב דלא הקיף יתיב רבי יעקב מנהר פקוד קמיה דרבינא ויתיב וקאמר משמיה דרב הונא בריה דרב יהושע שמע מינה מדרבי כרוספדאי.

3 **השווה שם משמואל ויחי - שנת תרע"ג**: ...דהנה בכור כתב מהר"ל שבאשר הוא הראשית של הבנים הוי כאילו הוא סיבה לשאר האחים ואין האחים סיבה לו, עכ"ל. ולפי"ז יש לומר דהבכור הוא כמו ממוצע בין האב ליתר הבנים; **מהר"ל, גבורות השם כט**: כה אמר ה' בני בכורי ישראל וגו'. קרא ישראל בנו בכורו, רצה לומר כמו שהבכור נקרא ראשית כי הוא ראשית אונו שהוא התחלת הראות כחו של אדם שנגלה בו כחו, כי הבן הוא כחו של אב, כך ישראל הם התחלת גלוי כחו של הקדוש ברוך הוא בעולם הזה, כי העלול מורה על העלה יתברך והם עלולים בראשונה, וכמו שהראשית מובדל מדבר שהוא ראשית לו, שהרי מה שהוא ראשית הוא ענין שאינו נמצא באחר, ומפני זה הבכור קדוש כי הוא נבדל מן השאר במה שהוא ראשית שלא נמצא זה בשאר, וכך ישראל שהם ראשית נבדלים מכל האומות והם גם כן קדושים מצד שהם ראשית...; **מהר"ל, גבורות השם לו**: ...כי הבכור נקרא ראשית, והראשית במה שהוא ראשית הדבר הוא שקול נגד הכל כי הראשית הוא התחלה אל הכל ומאחר שהוא התחלה אל הכל נחשב כמו הכל...; וכן במהר"ל במקומות נוספים.

4 **משנה יומא א**, ב: ... שְׁפָהוּ גְדוֹל מְקַרְיָב חֶלֶק בְּרָאשׁ וְנוֹטֵל חֶלֶק בְּרָאשׁ; **בבלי יומא יז ע"ב**: תנו רבנן כיצד מקריב חלק בראש? אומר עולה זו אני מקריב מנחה זו אני מקריב. כיצד נוטל חלק בראש? אומר חטאת זו אני אוכל ואשם זה אני אוכל. ונוטל חלה משתי חלות <רש"י: של ענינה>, ארבע או חמש <רש"י: ככל שנת ושנת. ולקמיה מפשח מתי ארבע ומתי חמש> ממעשה לחם הפנים. רבי אומר לעולם חמש שנאמר והיתה לאהרן ולבניו <רש"י: כללם הפנים כתיב> מחצה לאהרן ומחצה לבניו <רש"י: ואף על פי שכן שנים עשרה יס בהן שתי חלות שאינן מתחלקות, כמפשח ואזיל>.

וכן זה הענין בבן סורר ומורה, באשר הראשית שלו מקולקלת הכל נמשך אחר הראשית ונהרג על שם סופו,⁵ כי חשבינן רשעתו שבסופו כאילו היתה בפועל בתחילתו. דומה לזה טריפות בבהמה מחמת שסופו לנקוב,⁶ כי מאחר שכבר התחיל בו מעשה הטורף הוה ליה כאילו הכל בפועל, מאחר שבודאי יתפשט ויתרבה מעשה הטורף עד שסופו לנקוב. כן זה בן סורר ומורה, מאחר שהתחיל בו הקלקול, ובודאי יבוא לכך שיתחייב מיתת בית דין באשר הקלקול הוא בראשית ימיו כנ"ל, שוב הוה ליה כאילו כבר בא עליו החיוב, ולזה מורה מצות הבכורה ליתן לו פי שנים:

וזה לימוד גדול לכל אדם להשגיח היטב על הראשית שלו, ראשית בואו לכלל מצוות בהיותו בן י"ג, וכן בהיותו אדם שלם על ידי הנשואין, אז מתחילה תקופה חדשה שישגיח היטב על ראשית שנתתו אז. ולזה מצאו הספרים הקדושים רמז בתורה (דברים כד, ה) נְקִי יְהִי לְבִיתוּ שְׁנָה אַחַת >וְשִׁפַּח אֶת אֲשֶׁתוֹ אֲשֶׁר לָקַח< נקי בלי חטא,⁷ וכמו דאמרינן (שמות כא, כח) >סְקוּל יִסְקַל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכַל אֶת בְּשָׂרוֹ< וּבַעַל הַשּׁוֹר נְקִי וּדְרָשׁוּ זִ"ל שאין לו בו הנאה של כלום.⁸ וכן בכל שנה ראשית השנה ראש השנה יום הכפורים וסוכות, שיהיה בתשובה ודביקות, וימשך אחר זה כל השנה כולה. וכן בכל יום, ראשית היום, עומדין משנתן שחרית לחטוף את המצות,⁹ כי הזריזות במצוות שחרית מושכת אחריה את כל היום כולו:

5 **משנה סנהדרין ח, ה:** בן סורר ומורה נדון על שם סופו, ימות זכאי ואל ימות חייב, שמייתתן של רשעים הנאה להן והנאה לעולם, ולצדיקים, רע להן ורע לעולם...

6 **שו"ע יורה דעה נב, א:** עוף שנפל לאור ונחמרו בני מעיו ונשתנו הלב וקורקבן וכבד שדרכם להיות אדומים והוריקו ככרתי, או המעים שדרכן להיות ירוקים האדימו, טריפה אפילו במשהו מהם שנשתנו, ואפילו לא הגיעו לחלל, כיון שנשתנו מחמת מכות אש **סופן לינקב**. והכבד אין השינוי אוסר בו אלא א"כ נשתנה כנגד המעים, דהיינו בראש הדק שלו וכלפי פנים, או אם הוריק כנגד המרה או כנגד כל מקום חיותה. אבל הריאה אין חוששין לה, מפני שצלעותיה מגינות עליה: הגה - וטחול שהוריקה בסומכיה, אפילו רק משהו, טריפה **שסופו לינקב** (ב"י לדעת הרשב"א):

7 **ראה רבי צבי אלימלך שפירא מדינוב, ספר אגרא דכלה,** דף שלד ע"א: כי יקח איש אשה חדשה לא יצא וכו' (דברים כד ה). יש לפרש הפסוק ברמז כי יקח איש אשה חדשה (אשה נקראת הנשמה כנודע, והנה ביום השבת לוקח אשה חדשה היינו נשמה יתירה), לא יצא בצבא (צב"א נקראים היסורין (ב"ר פ"י ה'), כמד"א (איוב יד יד) כל ימי צבאי איחל, (איוב ז א) הלא צבא לאנוש וכו'. והכוונה שישכח כל היסורין והדאגות שבימי חול, ויהיה בעיניו כאלו כל מלאכתו עשויה), ולא יעבור עליו לכל דב"ר, (היינו שלא יעבור עניני חול לפניו אפילו בדיבור בעלמא (שבת ק"י ע"א), ממצוא חפצין ודבר דבר (ישעיה נח יג)), נקי יהיה (שיהיה נקי מכל וכל בעשות תשובה שלימה לפניו ית', ואז יתארח) לביתו שנה אח"ת, (היינו השכינה שנקראת שני"ה אח"ת כנודע, ואז הוא זיווג תלמידי חכמים דידיעי רזא דנא, על כן) ושמח את אשתו (הגשמיות) אשר לקח (מאז ומקדם):

8 **בבלי פסחים** כב ע"ב: ותניא ממשמע שנאמר סקול יסקל השור איני יודע שהיא נבלה ונבלה אסורה באכילה ומה תלמוד לומר >לא יאכל מגיד לך הכתוב שאם שחטו לאחר שנגמר (את) דינו אסור אין לי אלא באכילה בהנאה מנין תלמוד לומר ובעל השור נקי מאי משמע שמעון בן זומא אומר כאדם שאומר לחבירו יצא פלוני נקי מנכסיו ואין לו בהם הנאה של כלום.

9 **רש"י לבמדבר** כג, כד ד"ה הן עם כלביא יקום וגו': כשהן עומדין משינתם שחרית הן מתגברים כלביא וכארי לחטוף את המצות ללבוש טלית לקרוא את שמע ולהניח תפילין; **במדבר רבה** כ, כ: ...הן עם כלביא יקום אין אומה בעולם כיוצא בהם הרי הן ישנים מן התורה ומן המצות ועומדין משנתן כאריות וחוטפין קריאת שמע וממליכין להקב"ה ונעשין כאריות ומפליגין לדרך ארץ למשא ומתן...; **תנחומא** בלק יד: ...הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא אין אומה בעולם כיוצא בהן הרי הן ישנים מן התורה ומן המצות עמדו משנתן עומדים כאריות חוטפים קריאת שמע וממליכים להקב"ה נעשין אריות מפליגין לדרך ארץ למשא ומתן...